

Gids voor vergeving

Van pijn naar volledige vrijheid

Waarom worstel ik met vergeving?

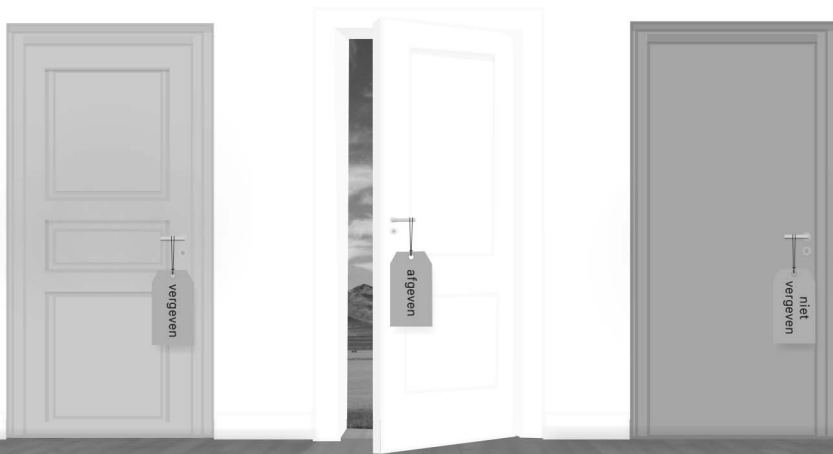
Raymond R. Hausoul

Gids voor vergeving

Gids voor vergeving

Van pijn naar volledige vrijheid

Co

Waarom worstel ik met vergeving?

Raymond R. Hausoul

De bijbelteksten in dit boek zijn genomen uit de Nieuwe Bijbelvertaling 2021 (NBV21), tenzij anders staat aangegeven.

GIDS VOOR VERGEVING

Copyright © 2022 Uitgeverij Gideon & Raymond R. Hausoul

Auteur: Raymond R. Hausoul

Redactie: Theo Veldhuis

Omslagontwerp: Arjen Niezen, cartoonsenzo.nl

Typografie: Coco Bookmedia, Amersfoort

Jaar van uitgave: september 2023

Uitgave: Gideon, Hoornaar, Nederland

www.gideonboeken.nl

ISBN: 978-90-5999-240-5

NUR: 707

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd, opgeslagen in een databank, of doorgegeven in welke vorm of op welke wijze dan ook, behalve voor korte citaten in recensies of artikelen, zonder de voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

All rights reserved. No portion of this book may be reproduced, stored in a retrieval system, or transmitted in any form or by any means, except for brief quotations in critical reviews or articles, without the prior written permission of the publisher.

Inhoudsopgave

Woord vooraf	9
DE EERSTE STAPPEN	11
1 'Vergeef maar!'	13
Vergeving en 'gesoldeerde botten'	14
De teletijdmachine	16
Verschillende zandkorrels	19
Ruzie en conflicten zijn overal	20
Kaarten op tafel	22
Gespreksvragen	23
2 Wat is vergeving?	25
Ik geloof in vergeving	25
Bijbelse grondwoorden voor vergeving	28
Het aangename jaar: een nieuwe wereld	29
Vergeving is loslating, bevrijding, nieuwheid	32
Gespreksvragen	34
3 Gods grote vergeving	35
Een God van vergeving	35
Gods vergeving door het kruisoffer	40
Vergeving omdat God trouw is	42
Geen Golgotha zonder Graftuin	44
Gespreksvragen	47

DE KEUZE VOOR VERGEVING	49
4 Vergeving is een proces	51
Vergeving vraagt iets	51
Vergeving is geen dwang en ook niet vergeten	55
Vergeven blijft moeilijk	57
Vergeving en liefhebben	60
Gespreksvragen	63
5 Als loslaten moeilijk is	65
Vergeving en boosheid	66
Wraak en bitterheid	70
Klachten, ziekten en vernietiging	73
Boos op God	76
Vergeten of negeren? Een onmogelijke opdracht	80
Een verwerkingsproces	82
Gespreksvragen	83
ONRECHT BENOEMEN	85
6 Het kwaad serieus nemen	87
Maak het kwaad bespreekbaar	89
De ernst van het kwaad	91
Het aangedane kwaad lokt woede en haat uit	92
Gespreksvragen	95
7 Jezus stelt grenzen aan het kwaad	97
Stap 1: Gesprek onder vier ogen: aanwijsbare zonden	100
Stap 2: Gesprek met getuigen: de bal teruggekaatst	103
Stap 3: In gesprek met de gemeente: tolereer de zonde niet	105
Bindend voor de hemel en de zegen van de Vader	108
Gespreksvragen	110

VERGEVING EN HET EVANGELIE	111
8 Jezus zet geen grenzen bij vergeving	113
De parabel van de onbarmhartige knecht	115
Berouw, ontferming, vergeving	118
Berouw, hardheid, geen vergeving	119
Vergevingsgezindheid: Een geëiste basishouding	121
Gespreksvragen	123
9 Vergevingsgezindheid en vergevingsdaad	125
De hedendaagse 'sorrycultuur'	127
Vergeving en berouw	131
Besef van wat er misgaat in Korinte	132
Oprecht berouw	134
Goede en slechte structuren	136
Gespreksvragen	138
10 Gods vergeving en menselijke vergeving	141
Het <i>Onze Vader</i>	142
Verbonden met het hele evangelie	145
Paulus' oproep tot vergeving	147
Drie terreinen voor de nieuwe mens	149
Paulus' brief aan Filemon	151
Gespreksvragen	152
ALS VERGEVING NIET KAN	153
11 Afgeven: Niet kunnen vergeven	155
Daders zonder schuldkenning	153
Vergeven en afgeven	158
Jezus vergeeft zijn vijanden: 'Vader, vergeef hen'	160
Stefanus roept tot God	162
Twee criminelen lasteren Jezus	166
Jezus en de overspelige vrouw	168

God komt de wraak toe	170
Gespreksvragen	172
BEVRIJDING EN OPSTANDING	173
12 Bevrijding voor slachtoffer en dader	175
Relaties heropnemen en herstellen	177
Het voorbeeld van Jezus en Petrus	179
Leven vanuit de opstanding	181
Opstanding en vernieuwing	182
De impact van het individualisme	184
Apostelen van vergeving	185
Gespreksvragen	187
13 Bevrijding van schuldgevoelens	189
Verlangen naar volmaaktheid	189
Eerlijk naar jezelf kijken	192
God houdt van je	194
Kijk naar God!	196
Ga niet gebukt onder schuldgevoelens	197
Gespreksvragen	199
Een nieuw begin	201
Over de auteur	203
Literatuurlijst	205

Woord vooraf

Enkele jaren geleden had ik het voorrecht om samen met verschillende christelijke kerken langer stil te staan bij het thema vergeving. Wekenlang hielden we ons bezig met gesprekken over dit onderwerp. Terwijl ik in de voorbereidingen daarop publicaties over vergeving las, kwam ik tot de ontdekking dat meningen over vergeving in het christendom tamelijk ver uit elkaar konden liggen. Dat prikkelde me.

Uitgelokt door de verschillende christelijke opvattingen over vergeving dacht ik na over mijn eigen kijk op dit thema. Dat leidde tot de eerste versie van dit boek. In deze *Gids voor vergeving* beschrijf ik niet alleen de klassieke manieren van vergeven, maar wijs ik ook op een derde, minder bekende weg. (Of 'deur', zeg ik onder verwijzing naar de cover.) Deze laatste 'deur' is uitzonderlijk. Nederlandstalige boeken over vergeving hebben het vaak over twee manieren om met vergeving om te gaan: 'vergeven' of 'niet-vergeven; wrok koesteren'. Maar vanuit een bredere, internationale zoektocht kan daar nog een derde optie aan worden toegevoegd: 'afgeven'.

Ergens rond 2017 benaderde Gerhard Rijkse van uitgeverij Gideon mij met de vraag of ik mijn ontdekkingen over vergeving wilde publiceren. Een traject van herbezinning begon, waarvan het boek dat je nu in handen hebt de vrucht is. De uiteindelijke afwerking van het boek duurde wat langer dan verwacht, maar daarmee kon het ook in alle rust verder rijpen.

Gelukkig waren er twee personen die me regelmatig naar de voortgang vroegen. De eerste persoon was uiteraard Gerhard

Rijksen. De tweede persoon was Gerrit Houtman, die geregeld diepgaand theologisch met me nadacht over de betekenis van de opstanding en het koninkrijk van God voor vergeving. Bedankt Gerhard en Gerrit. Jullie aanmoedigingen en reflecties bleven me motiveren om druppelsgewijs aan het manuscript te werken. Graag noem ik voor de eindfase daarvan ook Theo Veldhuis. Onze fijne samenwerking in de opstart van Gideon Academic bracht ook dit manuscript in een stroomversnelling. Waar ik zelf liever de basis-ingrediënten voor een academische afdeling bij uitgever Gideon onderzocht en uitwerkte, vond Theo het niet erg om zijn positief-kritische feedback op de voorlaatste versie van het manuscript te geven en mij er op te wijzen hoe dit boek voor een breed publiek toegankelijk kon worden gemaakt. Een dikke merci daarvoor!

Ten slotte breng ik graag nog een woord van dank aan Paul Bruynooghe, Pymke Grymonprez, Maarten Hertoghs, Bettina Krebber, Corine Noppe, Bruno Sebrechts, Maarten Vergouwe en Martin Symons, die het manuscript van aantekeningen voorzagen.

Kortrijk, voorjaar 2023.

DE EERSTE STAPPEN

1 'Vergeef maar!'

'Ik voel me beschaamd, bedrogen en voor schut gezet.'

Trillend kwamen de woorden uit Lydia's mond. Terneergeslagen keek ze voor zich uit. Wat haar vriendinnen vroegen was niet gemakkelijk. De maandenlange diepe vernederingen kon ze niet zomaar als een modderspat wegvegen. Chantal legde een hand op Lydia's schouder.

'Ik begrijp dat het moeilijk is,' zei ze voorzichtig, 'maar als je het niet doet, raak je alleen maar verbitterd.' Over Lydia's wangen rolden lichte tranen. *'Wat is goed?' spookte het door haar hoofd. Moest ze het misbruik van haar ex-vriend vergeven? Het waren smerige seksuele wandaden geweest, waaraan hij haar had blootgesteld. Hij was gemeen geweest. Manipulatief had hij haar meermaals gedwongen om zich voor hem uit te kleden en voor de camera te poseren. 'Als privé-herinnering voor later,' zei hij er dan nadrukkelijk bij. De foto's nam hij zelfs met haar smartphone. Ja, het zou geheim blijven, had hij altijd beloofd. Dat was dus niet het geval geweest. Het varken had stiekem de foto's naar anderen doorgestuurd. De afspraak met zijn vrienden was dat ze naaktfoto's van hun vriendinnen naar elkaar zouden doorsturen.*

Toen Lydia erachter kwam, probeerde hij het eerst nog te ontkennen. Hij beweerde dat hij geen idee had hoe haar foto's op het internet waren terechtgekomen. Nadat Lydia aangifte had gedaan, ontdekte de Sociale Inlichtingen- en Opsporingsdienst (SIOD) al snel wat er was gebeurd. Lydia's ex-vriend, Rob, was lid van een groep die zich bezighield met het verzamelen van naaktfoto's. De leden probeerden zo veel mogelijk foto's van meisjes te verzamelen. 'Nieuw beeld,' stuurden ze naar elkaar door. Kort daarvoor had Lydia's vriend nog opgeschept dat het net uit was met 'een high class dochtertje'. Dat was 'een lekker wijf'. Maar het lukte hem niet

om naaktfoto's van haar te maken. De jongens stuurden elkaar ook foto's van meisjes op sociale media toe. De anderen moesten die dan beoordelen. 'Nummer drie is interessant. 'Go for it!' was de melding om het meisje te versieren en naaktfoto's van haar te nemen. Dat was wat Lydia overkwam.

De opsporingsdiensten hadden de zaak uitgespit. Grondig wisten ze de foto's. Daarna gaven ze de daders een proces-verbaal met een fikse boete. Tot op heden had Rob niets meer van zich laten horen. De kerk waar ze samen naartoe gingen, had hij per direct verlaten. Vriendinnen vertelden aan Lydia dat hij soms naar een andere, grotere kerk ging. Lydia had hem nog één keer op een festival gezien. Ze zag hem plots in de lange rij bij de koffiebar. Vermoedelijk wil hij zijn ijskoffie bestellen. Toch had hij niet het lef haar aan te spreken.

Hoe moest het nu verder? Moest zij hem vergeven? Dat waren de vragen die Lydia vanuit haar geloof bezighielden. Was vergeving wat God van haar vroeg? Kon je iemand vergeven die je zo publiekelijk had vernederd en geen poging ondernam om zijn excuses aan te bieden? Zelfs geen 'sorry' was er over zijn lippen gekomen. Wat een lafaard! Zijn hart leek van beton, van graniet, nog kouder dan de ijskoffie die hij dronk. Hij toonde geen enkele vorm van medeleven.

Vergeving en 'gesoldeerde botten'

Spreken over vergeving daagt uit. Als je het er met anderen over hebt, maak je regelmatig mee dat je er verschillend over denkt

*Spreken over
vergeving daagt uit.*

en elkaar niet meer begrijpt. Die verwarringen doen me denken aan de verwarringen tussen Nederlanders en Vlamingen. Het verschil tussen een Nederlander en een Vlaming is namelijk dat ze dezelfde taal spreken. Beiden spreken ze Nederlands en toch gebruiken ze woorden op een eigen manier. Wie in een Nederlandse juwelierszaak een Vlaming hoort vragen naar 'nieuwe pillen voor mijn horloge' kijkt stomverbaasd. Een juwelierszaak is toch geen apotheek of drogisterij? In Vlaanderen begrijpt de juwelier de vraag naar 'nieuwe pillen' direct. Meteen

krijgt de klant 'nieuwe batterijen' voor het horloge. 'Pillen' zijn in Vlaanderen nu eenmaal meer dan alleen medicijnen. Het is een leenwoord van het Franse *pile*.

Ik ben geboren in Nederland en bracht mijn jeugd jaren door in het kleine, idyllische Vaals bij het Drielandenpunt. Door mijn studie theologie kwam ik in het Belgische Leuven terecht, waarna ik Gods roeping ervaarde om de kleine gemeenten in Vlaanderen te dienen. Als Nederlander werd ik in Vlaanderen al vaak met de eerdergenoemde taalverschillen geconfronteerd. Zo keek een Vlaming me ooit stomverbaasd aan toen ik na de maaltijd eerlijk zei dat ik vol zat. In Vlaanderen betekent 'vol zijn' namelijk ook dat je zwanger bent. Hij wees me op de dubbelzinnigheid van het woord. Zelf keek ik dan weer vreemd op toen hij zijn kinderen bij het eten opriep om 'op de poep' te gaan zitten. Onsmakelijke beelden kwamen in me op, totdat ik begreep dat de kinderen op hun achterwerk moesten stilzitten.

De mooiste begripsverwarring ondervond ik toen een West-Vlaming me uitnodigde om samen in de middag 'gesoldeerde botten' te gaan kopen. Ik kon me weinig voorstellen bij dat verlangen, maar durfde niet door te vragen. Wellicht ging het bij die 'gesoldeerde botten' om een soort hightech-skelet. Mijn onnozelheid kwam al naar voren toen ik vroeg hoe laat we 'in de middag' zouden vertrekken. De West-Vlaming keek me sprakeloos aan en verduidelijkte dat voor hem 'in de middag' gelijk stond aan klokslag twaalf uur. Bij mij duurt 'in de middag' iets langer; van twaalf uur tot zes uur. Samen vertrokken we dus 'in de middag' om 'gesoldeerde botten' te kopen. Ik verwachtte een bezoek aan een bijzonder instituut voor forensische antropologie, volgepropt met fascinerende skeletten. De Vlaming nam me echter keurig mee naar het winkelcentrum. Daar stapten we een schoenenwinkel binnen en werden de gesoldeerde botten gekocht, die niets anders bleken te zijn dan laarzen in de uitverkoop! Achteraf begreep ik dan weer van een rasechte Antwerpenaar dat de taalverschillen zelfs in ons piepkleine landje soms al heel groot kunnen zijn.

Taalverschillen zijn trouwens niet alleen eigen aan Nederlanders en Vlamingen. Ook Surinamers weten er iets van. Zet ze alle drie op een terrasje en laat hen water met prik bestellen. De Vlaming zal vragen naar ‘spuitwater’, de Nederlander naar ‘Spa Rood’ – notabene een Waals merk! – en de Surinamer naar ‘sodawater’. Drie woorden, waarbij de één het woord van de ander niet snel overneemt, omdat dat weer een andere invulling bij diens landgenoten heeft. Een andere taal is een andere kijk op het leven. In dit boek ontdek je dat dit ook voor het thema vergeving geldt.

De teletijdmachine

Aan het begin van dit hoofdstuk zagen we hoe Lydia worstelde met de vraag of ze Rob moest vergeven. Als Lydia in een teletijdmachine was gestapt en deze vraag aan wereldberoemde denkers (filosofen) had gesteld, had ze zich verwaald gevoeld.

Zo vond de grote Griekse filosoof Aristoteles (384–322vC) dat slachtoffers hun daders *altijd* moesten vergeven wanneer er geen kwade opzet in het spel was. Wie opzettelijk iemand leed aan deed, mocht je niet vergeven.¹ Van Aristoteles hoefde Lydia Rob dus niet te vergeven. Wat Rob had gedaan was duidelijk opgezet spel geweest. Het gebeurde niet ‘per ongeluk’.

Met die mening waren de zogeheten Griekse stoïcijnen het oneens. Zij vonden vergeving maar niks. Vergeving was voor watjes. Het liet alleen maar zien dat je liefde nodig had. De leider van deze stoïcijnen, Zeno van Citium (335–263vC), leerde dat vergeving slecht was. Wie vergaf liet het onrecht toe. De dader ging zonder straf vrijuit, omdat het slachtoffer zei ‘Ik vergeef je’. Dat was een bom op alles wat met gerechtigheid te maken had. Het kwaad zou daarmee als onkruid in de tuin kunnen blijven voortwoekeren. Later zou de Duitse filosoof Immanuel Kant (1724–1804) die mening herhalen. Als Lydia Rob vergaf was

1 Bossmeyer and Trappe, 2007:1020.

dat slecht. Het bevrijdde Rob van alle blaam en verantwoordelijkheid. Volgens Immanuel Kant kon ook God de misdaad niet negeren en door de vingers zien. God haat het kwaad. Daders moeten daarom de straf voor hun misdaden dragen.²

Een andere tijdgenoot van Aristoteles, de Griekse filosoof Epicurus (341–270vC), zou Lydia aanraden om Rob wel te vergeven. Het maakte voor hem niet uit of Rob wel of niet opzettelijk iets had misdaan. Vergeving was nodig om Lydia zelf te bevrijden. Het beschermde het slachtoffer tegen wrok en bitterheid. Het verlost je van een zware last, die je anders levenslang met je moest meedragen. Wie niet kon vergeven, maakte de brug kapot waar hij zelf overheen moest. Vergeving, volgens Epicurus, was dus eerder op het slachtoffer gericht dan op de dader. In latere tijden bracht de Duits-Amerikaanse Joodse filosofe Hannah Arendt (1906–1975) die mening opnieuw naar voren. Vergeving stelt je in staat om het verleden af te sluiten en los te laten. Het is een cadeau aan jezelf. Het is vrijheid. Vergeving stopt alle vergeldingsdrang en wraakgevoelens.³ Dat zijn gewaagde uitspraken. Wat moest je doen als je die vergeldingsdrang of wraakgevoelens soms nog in je leven ervaarde? Had je de ander dan toch niet echt vergeven? Die vragen zorgden voor de nodige gespreksstof. Niet iedereen was het namelijk met de visie van Hannah Arendt eens.

Heel anders zou bijvoorbeeld de middeleeuwse filosoof en theoloog Thomas van Aquino (1225–1274) op Lydia reageren. Hij zou vinden dat Lydia haar ex-vriend niet kon vergeven. Elke misstap was namelijk een zonde tegen God. Alleen God kon Rob vergeven. Ook wist alleen God of er in Robs hart echt of vals berouw aanwezig was. Thomas' ideeën verspreidden zich razendsnel in de Middeleeuwen. Vanaf de tijd van de Reformatie kwamen er ook andere gedachten over vergeving op. Toch vond de Joods-Franse filosoof Jacques Derrida (1930–2004) de opvat-

2 Musekura, 2010:1020; Aquino et al., 2003:5.

3 Bossmeyer and Trappe, 2007:1020; Haddad, 2007:15; Arendt, 1998:237.

ting van Thomas van Aquino aantrekkelijk. Voor hem was *altijd* vergeven eveneens een onmogelijkheid. Dat had in Derrida's gedachten niets te maken met God, maar met hoe hij naar de maatschappij keek. Vergeving kon alleen *voorwaardelijk* zijn: 'Ik vergeef je pas als jij dat en dat doet'.⁴ Lydia zou dan aan Rob moeten laten weten wat hij moest doen om haar vergeving te ontvangen. Ook de hedendaagse Amerikaanse filosofe Margaret Holmgren denkt dat *onvoorwaardelijke* vergeving alleen mogelijk is als een slachtoffer het verwerkingsproces succesvol heeft doorlopen.⁵ Weer anderen vinden dat er een juiste verhouding tussen vergeving en de verdiende straf moet zijn. Als iemand jou kwetste door een appel van je te stelen, moest de dief je een appel teruggeven. Of misschien moest hij twee of drie appels geven, om duidelijk te maken dat hij je echt gekwetst had door die diefstal. Welke straf iemand kreeg, werd dan bepaald door wat hij jou had misdaan. In het voorbeeld van Lydia moest Rob dus nu maar eerst eens laten zien dat hij het wel écht verdiende om vergeven te worden.⁶ Een bos bloemen om alles weer goed te maken, was dan niet genoeg. Rob moest meer doen om vergeving te ontvangen.

De Joods-Franse filosoof Vladimir Jankélévitch (1903–1985) zou Lydia laten weten dat vergeving niet te plannen valt. Plotseling zou de drang om Rob te vergeven in haar moeten opkomen. Vergeving is dus niet iets wat je kunt berekenen.⁷ Lydia moet zich volgens Vladimir Jankélévitch laten leiden door haar gevoel.

Een reis met de teletijdmachine zou dus fascinerende gesprekken voor Lydia opleveren. Vermoedelijk zou het een verwarrende reis worden met al die verschillende opvattingen.

4 Haddad, 2007:13; Derrida, 2001.

5 Vgl. van Stokkom, Doorn and van Tongeren, 2012:26.

6 Zie uitvoeriger: Duyndam, 2003:88–97; Bazemore and Walgrave, 1999.

7 Lemcke, 2008:15–18.

Aristoteles	Altijd vergeven als het geen kwade opzet is
Immanuel Kant (Stoïcijnen)	Vergeving is slecht
Hanna Arendt (Epicurus)	Vergeving bevrijdt jezelf
Thomas van Aquino	Alleen God kan vergeven
Jacques Derrida	Vergeef alleen voorwaardelijk
Margaret Holmgren	Vergeef pas nadat je het verwerkte
Vladimir Jankélévitch	Vergeving is altijd spontaan

Verschillende zandkorrels

Hoe komt het dat Lydia zulke tegenstrijdige antwoorden op haar vraag krijgt? Dat heeft alles te maken met de verschillen in inzicht in de zin en het doel van vergeven. Die variaties zien we ook terug in de reflecties op vergeving in de psychologie, filosofie, politiek, rechtswetenschappen en theologie. In al deze vakgebieden is vergeving een *hot item*, barstensvol boeiende discussies.⁸

Ook binnen de verschillende religies bestaat er geen eenduidig antwoord op de vraag wat vergeving is en hoe het moet gebeuren. Dat is bizar. Hoewel christenen, joden, moslims, hindoes en boeddhisten allen over vergeving spreken, bestaat er geen overeenstemming.⁹ Hun meningen zijn net zo divers als de zandkorrels op het strand. Ze verschillen omdat vergeving

In al deze vakgebieden is vergeving een hot item, barstensvol boeiende discussies.

8 Zie uitgebreid: van Stokkom, Doorn and van Tongeren, 2012; Bash, 2007; Worthington, 2005; Walker and Gorsuch, 2004; Caputo, Dooley and Scanlon, 2001; McCullough, Pargament and Thoresen, 2000; Enright and Fitzgibbons, 2000; Bazemore and Walgrave, 1999; 1998.

9 Fortune and Marshall, 2002:2; Gopin, 2000:54, 82–84, 187–191. Zie voor de interreligieuze dialoog: Tombs and Liechty, 2006.

verbonden is met het grotere wereldbeeld dat iemand heeft. Je ziet die verschillen regelmatig terug in films en romans waarin vergeving een rol speelt. Wat voor de één vergeving is, gaat voor de ander over iets totaal anders.

Een bijzonder voorbeeld hiervan biedt de Joodse schrijver Simon Wiesenthal (1908–2005). Doordat ik in hoofdstuk 11 uitvoerig op zijn verhaal inga, volstaat het hier te melden dat Wiesenthal in een enorme zoektocht naar de juiste omgang met de vergeving van een Duitse soldaat zit. Talrijke prominente personen reageerden op zijn vraag hoe zij in zijn situatie met vergeving zouden omgaan.¹⁰

Ook zelf merk ik in gesprekken met medechristenen dat we bij vergeving aan verschillende zaken denken. Naar elkaar luis-

Christenen kunnen soms emotioneel en fel op andere meningen over vergeving reageren.

teren en de juiste vragen stellen is in zulke gevallen belangrijk. Dat is niet altijd gemakkelijk. Christenen kunnen soms emotioneel en fel op andere meningen over vergeving reageren.¹¹ Vooral bij wie moeilijke momenten rondom vergeving meemaakte, kan dat

gevoelig liggen. Spreken en nadenken over vergeving kan dan confronterend zijn. Predikers en bijbelleraren raken door die moeilijkheden soms net zo emotioneel betrokken als hun kritische toehoorders. Deze *Gids voor vergeving* is daarmee een hulpmiddel om het denken en spreken hierover aan te moedigen.

Ruzie en conflicten zijn overal

Elk mens wordt in zijn leven met vergeving geconfronteerd. Waar mensen samenleven, ontstaan wel eens conflicten. Vermoedelijk ben jij ook al eens zulke moeilijkheden tegengekomen. Vrienden doen je pijn en kwetsen je. Partners zeggen dingen die ze beter

¹⁰ Wiesenthal, 1998:115–256.

¹¹ Vgl. Bash, 2007:30; Ramsey and Padgett, 2007:40; Worthington, 2005:10; Enright and North, 1998:4.

niet hadden uitgesproken of doen dingen die ze beter niet hadden gedaan. Bekenden raken elkaar op zere plekken en verergeren de moeilijke omstandigheden die er al zijn. Familieleden spreken hatelijk over elkaar, alsof het om hun ergste vijanden gaat. Collega's behandelen elkaar als de grootste concurrenten. Kortom... we worden allemaal wel eens gekwetst. Dat kan ook bijna niet anders. Wie dit echt nog nooit meemaakte – als dat al kan! – zal er ongetwijfeld in de toekomst mee geconfronteerd worden.

Dat gegeven herinnert me aan het verhaal over een vader en moeder die samen in de woonkamer rustig televisie zitten te kijken en plotseling overrompeld worden door een hels kabaal en geruzie van de kinderen op zolder. Vader springt op uit zijn luie stoel en rent meteen omhoog, het lawaai van de kinderen tegemoet. Hij komt op zolder aan en roept de tierende kinderen boos toe: 'Wat zijn jullie aan het doen?!' Onthutst en poeslief reageren de kinderen met de woorden: 'We zijn kerkje aan het spelen.'

De kinderen hebben gelijk. In de warmste kerken komen onenigheden voor die uitlopen op helse ruzies. Ook in een kerkelijke omgeving moeten we leren omgaan met pijn, verdriet en vergeving. De vraag is dus niet of anderen je pijn zullen doen. De vraag is hoe je reageert als het je overkomt. Je ervaart een reële pijn, die verdriet en boosheid in je hart veroorzaakt. Hoe verwerk je dat verdriet? Is er een gezonde weg naar vergeving? Hoe moeten we handelen? In dit boek laat ik zien dat het, als het gaat om schuld en vergeving, inderdaad een valstrik is om slechts twee mogelijkheden te overwegen. We zullen ontdekken dat er een derde deur is die we kunnen betreden, voorbij het vaak gehoorde 'je moet vergeven' of 'je moet wrok koesteren'. Tegelijkertijd erkennen we dat de bovenstaande vragen niet eenvoudig zijn. Als christen zoek ik naar Gods gedachten en inzichten over dit onderwerp. God verlangt dat mensen zich laten leiden door het evangelie. In het spreken over vergeving neem ik die oproep ter harte. Laat ik daar kort iets over zeggen.

Kaarten op tafel

We ontdekten in dit hoofdstuk dat je vergeving verschillend kunt benaderen. Wat ik in dit boek schrijf, is dus gekleurd. Daar kan ik niet omheen. Het is onmogelijk om je in deze tijd volledig objectief voor te doen. Wetenschappers zijn zich daar al jaren van bewust. Je interpreteert de wereld rondom je vanuit bepaalde keuzes. Niet alleen christenen doen dat. Elk mens staat zo in het leven – al ben je je niet altijd bewust van je eigen wereldbeeld. Vakken als theologie en filosofie helpen ons in de bewustwording van dat wereldbeeld en onze vooronderstellingen.

Mensen die vanuit niet-godsdienstige taal over vergeving schrijven, laten vaak te weinig zien hoe sterk hun opvattingen beïnvloed zijn door het christelijke gedachtegoed. Christelijke vergeving spreekt met woorden als ‘genade’, ‘liefde’ en ‘recht doen’.¹² Ik vind het belangrijk hierover open kaart te spelen. Je mag als lezer weten waar ik sta. Wat ik hoop is dat ik met dit schrijven jouw denken over vergeving verrijk.

De kracht van dit boek is dat het zich niet tevreden stelt met koude theologieën die het hart van de lezer niet bereiken. Het biedt geen opsomming van onhaalbare actiepunten om tot vergeving te komen, of een peptalk die je wel in beweging zet, maar ook uitput.

Ik kies voor de middenweg, waarin reflectie en ervaring elkaar ontmoeten en versterken. Op die middenweg staat de vraag centraal naar de relatie tussen vergeven, berouw, belijden en verzoenen. Moet Lydia haar ex-vriend vergeven of moet ze daar anders mee omgaan? Dit boek laat je ontdekken welke verstrekkende gevolgen het antwoord op deze vraag heeft.

Ten slotte nog een opmerking: In de volgende hoofdstukken spreek ik over een dader die een slachtoffer iets ergs aandoet. Bij het schrijven besef ik dat het slachtoffer mededader en de dader

¹² von Hildebrand, 1980:331, 341.

medeslachtoffer kan zijn. Slachtoffer en dader zijn dan lastig te onderscheiden. Het is in dat soort gevallen te simpel om te veronderstellen dat al het kwaad bij de dader ligt en al het goede bij het slachtoffer. Mensen kunnen deelhebben aan het kwaad zonder daarvoor verantwoordelijk te zijn.¹³ Hoewel ik me bewust ben van deze problematiek, kies ik toch voor de eenvoudige woordkeus 'slachtoffer' en 'dader'. Daardoor hoop ik de leesbaarheid van dit boek niet te complex te maken.

Gespreksvragen

1. Wanneer stond het thema vergeving centraal in het nieuws?
2. Zie je verschillende opvattingen over vergeving in films of romans? Welke boeken, films, reflecties of ervaringen spelen een rol in je eigen kijk op vergeving?
3. Heb je wel eens nagedacht over verschillende opvattingen over vergeving? Hoe reageerde je daarop?
4. Vind je het vreemd dat ook christenen verschillend over vergeving denken en dat dit in sommige gevallen tot kerk-scheuringen leidt?

¹³ Zie bijvoorbeeld: Garrard, 2003:241.

2 Wat is vergeving?

*Makkelijk maar vaak onbereikbaar.
Beschikbaar maar dikwijls vergeten.
Een bevrijding voor de ander en jezelf.
Op ieders lippen en toch verkeerd begrepen.*

– Jean Monbourquette

Ik geloof in vergeving

Wie in een kerk vraagt of vergeving goed is, krijgt bijna zeker een ‘ja’ als antwoord. Velen stellen dat niet vergeven gewoon dwaas is. ‘Wie niet vergeeft, raakt verbitterd,’ klinkt het in populaire preken en boeken. Maar wat is vergeving precies? Wat bedoel je als je zegt: ‘Ik vergeef je’?

Vergeving wordt in films, boeken en gesprekken vaak zo versimpeld dat een eenduidig antwoord op die vraag gemakkelijk ontbreekt. Laat maar eens meerdere mensen de volgende zin afmaken: ‘Vergeving betekent...’ Je ontdekt al snel dat er meerdere mogelijkheden zijn om deze zin aan te vullen. Nadat ik dit op Facebook probeerde, kreeg ik de volgende reacties:

*Vergeving wordt in films,
boeken en gesprekken
vaak zo versimpeld.*

Vergeving is...
...genade.

...dubbele bevrijding.
...leven.
...uitwissen.
...loslaten.
...genezing.
...een nieuwe kans.
...herbeginnen.
...vrij zijn van negatieve emoties.
...niet vergeten, maar wel doorgaan.
...de ware weg tot vrijheid.
...verademend.
...een geschenk.
...bevrijdend.

Op internet geeft www.encyclo.nl bij 'vergeving' de betekenissen: 'het niet meer kwalijk nemen', 'genade', 'pardon', 'absolutie', 'kwijschelding' en 'je rekent de daad niet meer toe aan de dader'. Maatschappelijke organisaties zien vergeving soms nóg breder. Het is een creatieve, transformatieve dynamiek binnen de menselijke levensgroei. Dat is een hele mond vol abstracte taal.

Op de vraag wat vergeving betekent, lopen de antwoorden dus uiteen. Onze maatschappij is nu eenmaal even divers als het leven. Wat de ene film als vergeving presenteert, verwerpt de andere popsong als klinkklare nonsens. De rooms-katholieke psycholoog Jean Monbourquette schrijft:

Wij baden in een christelijke cultuur waarin bepaalde waarden, door een gebrek aan onderscheidingsvermogen, blootgesteld zijn aan besmetting door folkloristische interpretatie. Ook het begrip vergeving ontsnapt niet aan dat soort vervorming.¹

¹ Monbourquette, 2000:25.

Een invulling vanuit de volkssprookjes en overleveringen geeft een andere betekenis aan vergeving. De theoloog Gregory Jones (1960) wijst in zijn bestseller *Embodying Forgiveness* (1995) op de gevaren die ontstaan als we niet meer goed doordenken wat vergeving is. In kerken lopen we bijvoorbeeld het gevaar om vergeving te begrenzen tot de persoonlijke gevoelens en

*In kerken lopen we bijvoorbeeld
het gevaar om vergeving te
begrenzen tot de persoonlijke
gevoelens en gedachten.*

gedachten. Termen als ‘schuld’, ‘verantwoordelijkheid’ en ‘recht’ nemen we in die situaties zelden in de mond.² Ook de theoloog Anthony Bash erkent dat christenen vaak een vergevingsstijl hanteren die meer aansluit bij inzichten uit de seculiere maatschappij dan bij de boodschap van het evangelie.³

Stel je maar eens voor dat vergeving betekent dat je het kwaad dat jou is aangedaan moet vergeten. Als dat waar is komen mensen met een uitstekend geheugen nooit aan vergeving toe. Zij zijn niet in staat te vergeten. Ook God kan bij die eis nooit vergeven. Hoe kan God immers dingen vergeten? Vergeving gelijkstellen aan vergeten is dus onlogisch binnen een christelijk kader. Misschien concludeert iemand anders dat vergeving een eis is van jouw liefde ten opzichte van de dader. Wie dus niet vergeeft, heeft ook niet lief. ‘Als je me waarlijk zou liefhebben, zou je me van harte vergeven!’ klinkt het verwijtend uit de mond van de dader. Dat laat het belang zien van een invulling van het concept vergeving. In een christelijk spreken over vergeving wil ik die invulling baseren op het bijbelse spreken over vergeving. Mag ik je in het onderstaande avontuur daartoe uitnodigen?

2 Jones, 1995:36, 50.

3 Bash, 2007:35. Vgl. Murphy, 2003:73–86.

Bijbelse grondwoorden voor vergeving

Theologen en taalkundigen onderzochten de betekenis van de bijbelse grondwoorden voor vergeving. Het is goed de resultaten hiervan te zien. Want de manier waarop we over vergeving denken, en hoe we vergeving definiëren, bepaalt hoe we met vergeving omgaan.

Het Oude Testament gebruikt twee verschillende Hebreeuwse werkwoorden voor vergeven: *nāsjā'* en *sālach*. *Nāsjā'* komt het meest voor. Het betekent 'kwijschelden', 'opheffen' of 'wegnemen'.⁴ Die betekenis laat zich gemakkelijk toepassen. God wil de schuld van Sodom en Gomorra 'kwijschelden' (*nāsjā'*) als er zich meer dan tien rechtvaardigen in deze steden bevinden (Gn18:26-32). De farao scheldt (*nāsjā'*) de schuld van de wijnschenker kwijt en herstelt hem in zijn functie (40:13). Jozefs broers vragen kwijschelding (*nāsjā'*) voor het vreselijke leed dat ze hem aandeden (50:17). De farao vraagt Mozes om vergeving (*nāsjā'*) voor zijn halsstarrigheid (Ex10:17) en Saul vraagt Samuël om vergeving (*nāsjā'*) voor zijn ongeduld (1Sm15:25). De bekendste tekst waarin die betekenis van 'opheffen' en 'kwijschelden' naar voren komt, is die over de Godsknecht die de misdaden van velen droeg (*nāsjā'*, Js53:12).

Het andere Hebreeuwse woord voor vergeving is *sālach*. Dit verwijst in de Bijbel naar de vergeving die God aan een mens schenkt. Het wordt dus niet voor de vergeving tussen mensen gebruikt. God vergeeft (*sālach*) Israël, nadat Mozes daarom smeekt (Nm14:19-20). God vergeeft (*sālach*) de schuld van wie Hem daarom vraagt (Ps103:3). In het nieuwe verbond vergeeft (*sālach*) God de zonden van het volk (Jr31:34). In het Midden-Oosten was *sālach* verbonden met de reinigende werking van de

4 Holladay, 2000:247; Brown, Driver, and Briggs, 2000:671; Hamilton, 1997:160-163; Gesenius and Tregelles, 1979:568.

offerrituelen, zoals bijvoorbeeld het zond- en schuldoffer (vgl. Lv4:20-35; 5:10-26).⁵

In de context van vergeving wijzen *nāsjā'* en *sālach* er beiden op dat de dader een onverdiende genadevolle gunst ontvangt. De schuld wordt opgeheven. Het is alsof je een zwaar gewicht dat op de ander drukt wegneemt. Je schenkt de ander genade en trekt hem of haar uit de moeilijke levenssituatie. De schuld die er tussen jullie in staat wordt gesaneerd, weggedaan of kwijtgescholden. Had de ander eerst nog €100 schuld bij je, dan staat die schuld na de vergeving op €0. Je neemt de €100 voor eigen rekening. Je *bedekt* die schuld dus niet door er niet meer over te spreken, daar gaat de €100 schuld niet door weg.

Vergeving is dus niet dat er een doek over het kwaad wordt gelegd. Je rekent de ander zijn schuld niet meer aan. De schuld is weg, het bedrag aan schuld staat op €0, en een doek om iets te bedekken en te verbergen is niet meer nodig.

Het aangename jaar: een nieuwe wereld

Een prachtige illustratie van wat vergeving betekent ontdekken we in de instructies over het jubeljaar. Dit feest vierde Israël om de vijftig jaar (Lv25).⁶ Het was een feestelijke gebeurtenis van genadevolle vergeving, waarin de Israëlieten elkaar alle schuld kwijtscholden. Dat was niet niks! Door moeilijkheden of eigen stommiteiten kon je gemakkelijk in de problemen komen en bij de ander in het krijt staan.

Als dat je in de oudheid overkwam, had je een enorme hoeveelheid schulden die je niet meer met je normale inkomen kon

Een prachtige illustratie van wat vergeving betekent ontdekken we in de instructies over het jubeljaar.

5 Olivier, 1997:260.

6 Hausoul, 2011:41-57, 95-99, 134-153. Vgl. Hausoul, 2018:65-95.